

МИХАЙЛО ЙОСИПОВИЧ ЯДРЕНКО
(до 70-річчя від дня народження)

16 квітня 2002 року виповнилось 70 років видатному математику і педагогу, члену-кореспонденту НАН України, заслуженому діячу науки і техніки України, доктору фізико-математичних наук, професору Михайлу Йосиповичу Ядренку.

Сьогодні неможливо уявити одну з основних галузей теорії ймовірностей — теорію випадкових полів — без робіт М. Й. Ядренка, які започаткували декіль-

ка нових напрямків цієї теорії. Важко також переоцінити його внесок у розвиток математичної освіти в Україні та у справу виховання висококваліфікованих спеціалістів-математиків за останні 40 років.

М. Й. Ядренко народився 16 квітня 1932 року в селі Дрімайлівка Ніжинського району Чернігівської області. У 1950–1955 роках навчався на механіко-математичному факультеті Київського університету імені Тараса Шевченка, де слухав лекції видатних математиків та педагогів М. М. Боголюбова, Б. В. Гнеденка та І. І. Гімана. Ще в студентські роки під їх керівництвом він почав займатися науковими дослідженнями та опублікував свою першу наукову роботу, в якій вивчалися властивості випадкових блукань.

Під час перебування в аспірантурі Київського університету (1955–1958 роки) він розпочинає вивчати нові на той час класи випадкових функцій — однорідні та ізотропні випадкові поля. Ці дослідження знайшли відображення в його кандидатській дисертації.

Після закінчення аспірантури М. Й. Ядренко працює на кафедрі математичного аналізу та теорії ймовірностей Київського університету імені Тараса Шевченка. Він відає багато сил і енергії для розвитку шкільної математичної освіти, організації математичних олімпіад, видавню сучасних посібників з елементарної математики та комбінаторики, а також збірників задач математичних олімпіад.

У 1966 році Михайла Йосиповича призначили завідувачем кафедри теорії ймовірностей та математичної статистики, яку він очолював понад 33 роки. Під його керівництвом на кафедрі проводились дослідження в галузі спектральної теорії випадкових полів (якій була присвячена докторська дисертація), асимптотичних методів теорії ймовірностей, теорії стохастичних диференціальних рівнянь, прикладних ймовірнісних та статистичних задач. Кафедра неодноразово визнавалась найкращою кафедрою університету.

З 1970 року починає виходити заснований за ініціативою М. Й. Ядренка науковий журнал „Теорія ймовірностей та математична статистика” (з 1992 року — українською мовою). Це видання відіграло значну роль у розвитку всесвітньо відомої Київської школи теорії ймовірностей. З 1974 року Американське математичне товариство перевідає його англійською мовою. У 1969 році М. Й. Ядренко засновує також видання періодичного науково-популярного збірника „У світі математики”, який з 1995 року перетворюється в унікальний науково-популярний, методичний та історичний журнал з математики під такою ж назвою, розрахований на широке коло шанувальників математики — від школяра до професіонала-математика.

Як науковець М. Й. Ядренко знаний у світі своїми роботами з теорії випадкових полів та їх статистичного аналізу. Він опублікував понад 200 наукових робіт у цій області, значна частина яких перевидана англійською мовою в США та інших країнах. Огляд одержаних ним результатів з теорії випадкових полів наведено у статті В. В. Булдігіна, Ю. В. Козаченка, М. М. Леоненка „Ороботах М. Й. Ядренко по теорії случайных полей” (Укр. мат. журн., 1992, т. 44, № 11). Особливо слід відзначити монографію „Спектральная теория случайных полей” (Київ: Вища шк., 1980), яка стала настільною книгою для спеціалістів з випадкових полів, перевидана англійською мовою в США (1983 р.) і відзначена премією Міністерства освіти України.

Михайлу Йосиповичу належить побудова спектральної теорії однорідних та ізотропних полів у евклідовому і гільбертовому просторах, а також у просторі Лобачевського. Ці результати були використані ним і його учнями для розв'язання важливих задач лінійного прогнозування і фільтрації випадкових полів. Він заклав основу нового напрямку в теорії випадкових полів — теорію марковських випадкових полів. У подальшому теорія марковських випадкових полів отримала свій розвиток у роботах, пов'язаних із задачами статистичної фізики і квантової теорії поля.

Учений отримав ряд визначних результатів щодо аналітичних властивостей

випіркових функцій випадкових полів. Зокрема, ним було знайдено умови неперервності, аналітичності та квазіаналітичності випадкових полів. Крім цього Михайло Носипович дослідив багато важливих питань статистики випадкових полів. Так, він отримав умови абсолютної неперервності та сингулярності мір, які відповідають гауссівським випадковим полям, розробив ефективні методи розв'язання статистичних задач для випадкових полів: задач екстраполяції, фільтрації, інтерполяції, оцінки коефіцієнтів регресії.

М. Й. Ядренко провів ряд важливих досліджень у галузі прикладної теорії ймовірностей (оптимальні методи профілактики і контролю якості продукції, статистичне моделювання шумів у напівпровідниках, статистичний аналіз даних випадкових чисел, статистичні задачі теорії надійності, статистичні моделі розподілів з випадковою інтенсивністю).

За цикл робіт з теорії випадкових полів М. Й. Ядренку було присуджено премію НАН України імені академіка М. М. Крилова.

Михайло Носипович є засновником та науковим керівником відомої школи з випадкових полів та процесів. Серед його учнів 45 кандидатів фізико-математичних наук, дев'ять з яких захистили докторські дисертації. Це чл.-кор. НАН України В. В. Анісімов, професори В. Л. Гірко, Ю. В. Козаченко, М. М. Леоненко, Ю. Д. Понов, Д. С. Сільвестров, Н. М. Зіпченко, М. П. Моклячук, А. Б. Качинський.

М. Й. Ядренко відомий як чудовий педагог. Його лекції відрізняються математичною чіткістю, логічною послідовністю, високим науковим рівнем та разом з тим доступністю викладання матеріалу. Можна без перебільшення сказати, що значна частина відомих українських спеціалістів з теорії ймовірностей та математичного аналізу познайомились з цими розділами математики на лекціях М. Й. Ядренка. Михайло Носипович опублікував 24 підручники та учбових посібники з різних розділів математики. Серед них слід відмітити один з найкращих підручників „Теория вероятностей и математическая статистика” (Київ: Вища шк., 1988), який був написаний у співавторстві з І. І. Гірманом та А. В. Скороходом, а також унікальний збірник задач з теорії ймовірностей, створений разом з А. В. Скороходом, А. Я. Дороговцевим та Д. С. Сільвестровим, який перевиданий англійською мовою у США (1997 р.).

М. Й. Ядренко вперше в Україні у 1995 році почав читати лекції з актуарної математики і теорії ризику у страхованні та у співавторстві зі своїми учнями М. М. Леоненком, Ю. С. Мішурою та В. М. Пархоменко опублікував перший навчальний посібник українською мовою з економіки, сучасної фінансової та актуарної математики. Михайло Носипович є одним з ініціаторів введення нової математичної спеціальності „Статистика” в Україні та в 1997–2001 роках очолював великомасштабний міжнародний проєкт „Статистичні аспекти економіки” у рамках програми TEMPUS-TACIS Європейської співдружності.

Окремо слід відмітити титанічну роботу М. Й. Ядренка з виховання талановитої молоді в галузі математики. Понад 40 років він є постійним організатором шкільних математичних олімпіад різного рівня та математичних турнірів для школярів та студентів. З 1970 року очолює журі Всеукраїнських олімпіад для школярів. Багато років виступав з лекціями з математики для школярів на українському телебаченні. М. Й. Ядренко заснував унікальний журнал для школярів „У світі математики”, першим редактором якого він є з 1970 року. Він також є керівником Всеукраїнської заочної фізико-математичної олімпіади, яка проводиться журналом „У світі математики”.

Цим не вичерпується багатогранна діяльність професора М. Й. Ядренка. Він є віце-президентом Українського математичного товариства, членом бюро Відділення математики НАН України, головним редактором нового наукового журналу „Прикладна статистика, актуарна та фінансова математика”, заступником головного редактора журналу „Теорія ймовірностей та математична статистика”, членом редакційної колегії міжнародного журналу „Random Operators and Stochastic Equations”.

Ювіляр нагороджений багатьма медалями за наукову та педагогічну діяльність.

Свій ювілей Михайло Йосипович зустрічає повним енергією та творчих планів. Побажаємо йому доброго здоров'я, щастя та нових успіхів у його благородній справі.

*Ю. О. Митропольський, А. М. Самойленко, А. В. Скороход,
В. С. Королюк, М. О. Перестюк, М. І. Портенко,
Ю. В. Козаченко, В. В. Булдігін, О. І. Пономаренко*